

MİTHAT CEMAL KUNTAY'IN GÖZÜYLE MEHMET AKİF

Doç. Dr. Kemal TİMUR*

ÖZET

Mehmet Akif'le ilgili birçok kitap, makale, bilimsel araştırma ve çalışma yapılmıştır. Ancak bunların içinde Mithat Cemal'in yazmış olduğu 'Mehmet Akif' adlı kitabın ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu kitapta yazılanlar öncelikle birebir yaşanan olaylardır. Bunlar, bazen edebi, bazen de esprili bir dille kaleme alınmışlardır. Ayrıca kitabın Mithat Cemal gibi dindar olmayan ve ideolojik olarak Mehmet Akif gibi düşünmeyen birisi tarafından kaleme alınması da hatıralara ayrı bir farklılık kazandırmaktadır. Mithat Cemal'e, Akif'i asıl sevdiren tarafı, onun dini görüşü değil; edebi yönü, şairliği, samimiyeti ve dürüstlüğüdür. Bilindiği gibi Mehmet Akif'le ilgili ileri sürülen düşüncelerin bir kısmı ideolojiktir. Yani Mehmet Akif'i seven bir kısım insanlar, dindar olduğu için onu benimserken; sevmeyen ve onu dışlayan bir kısım insanlar ise onu inancından ve dindarlığından dolayı sevmezler. Bu çalışmada bu hususlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif, Mithat Cemal, İstiklal Marşı, Tenkit, Tevazu.

ABSTRACT

A lot of books, articles, scientific researches and works have been written about Mehmet Akif. But among all these works, the book called 'Mehmet Akif' that Mithat Cemal has been written has got a particular importance. Because what he has written in this book is experienced events in person. All these have been written sometimes in a literal and sometimes humoristic style. And also, having been written by Mithat Cemal who is nonreligious and does not think ideologically like Mehmet Akif is the different way of this book. The reason of the sympathy in Mithat Cemal to Akif is his literal personality, art of poetry, warmth and honesty; not his religious opinion. As it is known, some of the ideas about Mehmet Akif are ideological. Namely, some of the people who like him do that because of his religious opinion, some of the people who exclude and do not like him do that because of his religious opinion. In this work, these subjects will be emphasised on.

Key Words: Mehmet Akif, Mithat Cemal, Independence March, Criticism, Submission.

* Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Diyarbakır, Türkiye, kemaltimur@hotmail.com

Giriş

Mehmet Akif'le ilgili birçok kitap, makale, bilimsel araştırma ve çalışma yapılmıştır.¹ Ancak bunların içinde Mithat Cemal'in yazmış olduğu Mehmet Akif adlı kitabın ayrı bir önemi vardır. Öncelikle burada yazılanlar birebir, bizzat yaşanan olaylardır. Bunlar güzel, edebi ve bazen de esprili bir dille kaleme alınmışlardır. Ayrıca kitabın Mithat Cemal gibi dindar olmayan ve ideolojik olarak Mehmet Akif gibi düşünmeyen birisi tarafından kaleme alınması da hatıralara ayrı bir farklılık kazandırmaktadır.² Mithat Cemal'e, Akif'i asıl sevdiren tarafı, onun dindarlığı değil; edebi yönü, şairliği, samimiyeti ve dürüstlüğüdür.³ Bilindiği gibi Mehmet Akif'le ilgili ileri sürülen düşüncelerin bir kısmı ideolojiktir. Yani Mehmet Akif'i seven bir kısım insanlar, dindar olduğu için onu benimserken; sevmeyen ve onu dışlayan bir kısım insanlar ise onu inancından ve dindarlığından sevmeyenler. Bununla ilgili anlatılacak birçok olay vardır. Konumuz bu olmamakla birlikte bir örnek vererek asıl konumuza geçelim.

1. Şairin Dışlanması

Milli mücadeleye sadece görünüşte değil, bütün samimiyetiyle destek veren ve sonuna kadar hem yazılarıyla hem de vermiş olduğu vaazlarıyla katılan ve

¹ TOPÇU, Nurettin, *Mehmet Akif*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.; OKAY, Orhan, *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.; KABAKLI, Ahmet, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.; VAKKASOĞLU, Vehbi, *Mehmet Akif*, Nesil Yayınları, İstanbul 2001.; CÜNDİOĞLU, Düccane, *Bir Kur'an Şairi*, Kapı Yayınları İstanbul 2010.; Hekimoğlu İsmail, *Mehmet Akif'e Göre Dün Bugün ve Yarın*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.; YETİŞ, Kâzım, *Mehmet Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.; YETİŞ, Kazım, *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.; ŞEN, Abdurrahman, *Bir Destan Adam Mehmet Akif Ersoy*, Metropol Yayınları, İstanbul 2008.; ERSOY, Emin Akif, *Babam Mehmet Akif İstiklal Harbi Hatıraları*, Kurtuba Kitap Yayınları, İstanbul 2010.; ÇAĞLAR, Yusuf, *Aile Albümünden Fotoğraflarla Mehmet Akif Ersoy*, Zaman Kitap, İstanbul 2010.; ERDOĞAN, Aziz, *Abide Şahsiyet Mehmet Akif Ersoy*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 2011.; ÇETİN, Nurullah, *Mehmet Akif'i Doğru Anlamak*, Ferfir Yayınları, İstanbul 2011.;

² Mithat Cemal'in, Akif'i sevmesinin, ona çok pahalıya mal olduğunu vurgulayan Beşir Ayvazoğlu şunları kaydeder: "Midhat Cemal, Akif'e duyduğu samimi hayranlığın hayatını zorlaştırdığını biliyordu, bu yüzden onun aslında sanıldığı gibi, "gerici", "softa", "medeniyet düşmanı" ve laikliğe karşı olmadığını ispat etmek için çırpınıp durmuştu. Mehmet Akif'inde: "Gün oldu ki onu sevmek bir cesaretti. Dostları bile bazen onu gizli sevdiler" diyor. Ankara'dan beklediği davetin bir türlü gelmemesi, büyük ihtimalle, Akif'le dostluğu yüzündendi. Tanıdığı bütün şair ve yazarlar milletvekili seçilerek Ankara'ya gitmişlerdi, fakat o her seferinde unutuluyordu. Mektep arkadaşı Şükrü Kaya'nın teşebbüsü bile sonuç vermemişti. Recep Peker'in onun hakkında "Pera Donjuani" dediği söyleniyordu; ama bu göstermelik bir gerekçeydi. Üç İstanbul'da da Adnan, kendisini Ankara'ya davet edecek kalpaklıyı bekleyip durmuştur. 1946 yılında yakın dostlarından Orhan Seyfi'yle Yusuf Ziya Cumhuriyet Halk Partisi'nden, Faruk Nafiz de Demokrat Parti'den milletvekili seçilince heveslenen Midhat Cemal, nihayet 1950 seçimlerinde Peyami Safa'yla birlikte CHP'den aday olmayı başarmış, fakat yanlış ata oynadığı için kaybetmişti. Seçim bölgesine (Çorum) giderken geçirdiği ciddi trafik kazası da cabası" (AYVAZOĞLU, Beşir, *1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2006, s. 255).

³ KUNTAY, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.

cephede savaşmaktan kaçınmayan Mehmet Akif'i, dindar olmayan bir kesim, hep dışlamıştır. Milli mücadeleye katılan, Çanakkale destanını yazan, Bursa'nın İşgali üzerine Bülbül'ü yazan, İstiklal Savaşı'nın devam ettiği günlerde en güzel mısralarla İstiklal Marşı'nı kaleme alan Mehmet Akif'i, az önce de belirttiğimiz gibi, bir kesim insan hep farklı görmek istemiş ve ikinci plana itmeye çalışmıştır.

1925'lerde Çanakkale ile ilgili düzenlenen bir toplantıda yapılan konuşmalar arasında şunlar dile getirilir. Konuşmacılardan birisi "Türk milleti Çanakkale gibi bir savaşı başardı; ancak Çanakkale ile ilgili bir şiir yazılmadı" der. Konuşmasının devamında "Maalesef onunla ilgili bir şiir yazıldı ancak onu yazan da bir Türk değil bir Arnavut'tur" sözleridir. Tabii bu durum, Mehmet Akif'i derinden sarsar. Çok üzülen Akif'i, bunlar yetmiyormuş gibi Cumhuriyet döneminin aydın geçinen ediplerinden Falih Rıfkı Atay, birkaç gün sonra, "Hadi git artık, kumda oyna, bu memlekette işin yok senin!" gibi sözler sarf edince Akif bir daha kahrolacak, belki de, Mısır'a yerleşmeye o zaman karar verecektir. Anlatılanlara göre bunları da duyan Mehmet Akif, dayanamaz ve birkaç gün sonra Mısır'a gitmek zorunda kalır.⁴

Burada şu akla gelebilir. Bunları öğrenen ve milli mücadelenin kazanılmasından sonra kendi ideolojisine göre bir devletin kurulmadığını ve hep yanlış işlerin yapıldığı bir dönemde Mehmet Akif neden ses çıkarmamış ve bunlara karşı çıkmamıştır. Ülkesinde kalarak bunlarla mücadele etmemiştir. Etmediğine göre kendi şahsi çıkarını düşünerek ve hayatından korkarak susmuştur denilebilir bazı kişi ve kesimlerce. Ancak onun hayatını az çok bilenler, Mehmet Akif'in böyle bir aydın olmadığını, hiç kimseden korkmadığını ve milli mücadeleye giderken adeta kefenini sırtında taşıyarak katıldığını görecektir. Hatta İstanbul'dan Ankara'ya giderken oğlu Emin'i de alarak ben şehit olursam o da benimle şehit olsun diyen ve bu uğurda hiç çekinmeden her şeyini verebilecek bir şairin korkması akla pek mantıklı gelmiyor. Akif, böyle dışlandığı günlerde bile sadece kendi ülkesini ve milletini düşünmüştür. Yoksa isteseydi belki bunları da yapacaktı ve hiç çekinmeden bunlarla mücadele edecekti. Ancak Akif ve o dönemde yaşayan birçok aydın, yeni kurulan bir devlete zarar gelmesin diye susmayı tercih etmişler, öfke ve kinlerini, kızgınlıklarını içlerine atmışlar ve millete gelecek zararların kendilerine gelmesi adına susmayı tercih etmişlerdir diye düşünülebilir.

2. İlk Tanışma ve Tevazu

Mithat Cemal, Akif ile tanıştığında henüz on sekiz yaşlarında, yani henüz çiçeği burnunda bir şairdir.⁵ İlk karşılaşması İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın

⁴ AYVAZOĞLU, Beşir, *İstiklal Marşı İstikbal Marşı 41 Dizede 41 Yorum*, "Akif'in Irk Kavramı Nasıl Şekillendi?", Hat Yayınevi, İstanbul 2010, s. 495-496.

⁵ Mithat Cemal 1885'de Akif ise 1873 yılında doğmuştur. Akif'le tanıştıklarında Mithat Cemal 18 yaşında olduğuna göre görüşme 1903'te gerçekleşmiştir. Bu tarihte Akif, yaklaşık 30 yaşında olması gerekiyor. Akif 1936 tarihinde 63 yaşında Mithat Cemal ise 1956 yılında 71 yaşında iken vefat etmişlerdir.

evinde olur. Mithat Cemal, bu evde eski ediplerin, şairlerin ve bazı devlet adamlarının her cuma günü toplanıp sohbet ettiklerinden bahseder. Anlaşılan, buranın daimi müdavimlerinden birisi de şair Mithat Cemal'dir. İbnülemin, ilk defa karşılaştığı bu iki misafiri tanıtırken ikisinin de şair olduğundan bahseder. Mithat Cemal ise önce içinden Mehmet Akif'in eskiler gibi yazan klasik bir şair olduğunu zanneder ve tanışmadan sonra Akif'in mutlaka ona bir gazel okuyacağını düşünür. Ancak Akif, onun düşündüğü gibi ne kendi şiirinden bahseder ne bir gazelini okur, ne de Mithat Cemal'in şairliği hakkında bir yorum yapar. Hiç bir şey konuşmadan fesini alarak hızlıca oradan ayrılır. Mithat Cemal bu duruma hayret eder.

Mithat Cemal, bu ilk buluşmadan birkaç gün sonra bir sokakta onu görür ve yanına yaklaşarak Akif'le konuşmayı dener. Yan yana yürürken pek konuşmayan Mehmet Akif'i konuşturmaya çalışsa da nafile bunu başaramaz. Ve en sonunda yazmış olduğu bir şiirini Akif'e okuyarak onu konuşturmak ve daha önce şairliği hakkında bir yorum yapmayan şairin bu konudaki düşüncesini öğrenmek ister. Akif, onun şiirini daha iyi dinlemek için sakin bir sokağa sapar. Tabi bundan önce Akif'e şiirlerini yayınlamıyor musun diye sorduğunda, ondan kendi şiiri ya da gazelinin olmadığı cevabını almıştır. Akif'in bu samimi olan tevazuu Mithat Cemal'in çok hoşuna gitmiştir.

Mehmet Akif, onun okuduğu şiiri dinler ve uzun bir süre sessizce yan yana yürürler. Hayli zaman sonra Mithat Cemal'e şiirini tekrar ve biraz yavaş okumasını rica eder. Mithat Cemal de önce içinden, "şiirim hoşuna gitmedi, ya da anlamadı" şeklinde düşünerek üzülürken, bu yeniden oku hitabı hoşuna gider ve şiirini tekrar okur. Bunun üzerine Mehmet Akif, sen böyle güzel şiirler söylerken ben nasıl şiirlerimi yayınladım, diye iltifat edince Mithat Cemal içinden çok memnun kalır. Bu vesileyle Mithat Cemal başka bir hatırasını da nakleder. Ona göre meşrutiyet döneminde iki türlü aydın makbuldür: Bunlardan birisi saraya, diğeri ise dine sövendir. Kendisi de hem Akif'i konuşturmak hem de kendisinin iyi bir aydın olduğunu ispatlamak için dinle ilgili konuşur ve o günlerde yeni öğrendiği bir Fransızca kelimeyle âlim olduğunu zannederek "Tanzimat'tan sonra dindarlar bu milleti bir "asticot"⁶ gibi sömürmüşlerdir" der. Bu konuda yorum yapmayan Mehmet Akif'i, içinden bu Fransızca olan "asticot" kelimesini anlamadığını düşünür. Kelimeyi ona izah etmeye çalışır; ancak Akif yine bu konuda bir yorumda bulunmaz ve böylece Mithat Cemal onun bu izahları da anlamadığı ve Fransızca bilmediği kanaatine varır.

Mithat Cemal, birkaç gün sonra dostlarından Ziraat Bankası müdür muavini Rıfki Bey'i ziyarete gittiğinde orada Mehmet Akif'in oturduğunu görünce hem şaşırır hem de sevinir. Müdür muavininin Avrupa'da okuyan bir aydın ve makbul bir dost olduğunu da ekler. Rıfki Bey, zorla da olsa Akif'e bir şiirini okutmayı başarır. Orada bulunan ve yine içinden onun bir gazel okuyacağını sanan Mithat Cemal, Akif'ten farklı bir şiir duyunca şaşırır. Ayrıca Akif'le Rıfki Bey arasında Fransızca konuşmalar da olur ve ne ilginçtir ki Mithat Cemal'in daha önce Mehmet Akif'e âlimlik taslayan "asticot" kelimesi de geçer ve Akif'in bu

⁶ **Asticot:** Balık avlamak için oltaya konulan böcek.

kelimeyle ilgili yorumlarını da dinleyince oturduğu köşede, renkten renge girer ve: “18 yaşında kendini âlim ve şair zanneden ben, birden ne kadar cahil olduğumu anladım” der. Ayrıca “Zaten insan 18 yaşında iken dört dakikada âlim beş dakikada da cahil olur” yorumunu yapar.

Burada Akif’in bilgisi ve tevazusu karşısında mahcup olan ve Akif’le ilgili düşünceleri ve hayreti artan Mithat Cemal, “Namık Kemal ve Abdülhak Hamit gibi başka şairlerin de olduğu” kanaatine varır ve “Demek ki bir de şair Akif varmış” der ve neden bunu şimdiye kadar öğrenmediğine hayıflanır. Akif’in hayatı incelendiğinde onun kabiliyetlerini gizlemesi yani tevazusu ile ilgili birçok olayla karşılaşırız. Dolayısıyla bu yönüyle Akif, zirvededir, diyebiliriz.

Akif’in sonraki yıllarda da bu tevazusu devam eder. Asım şiiri basılınca Mithat Cemal bunu bir yemekle kutlamak ister. Evine, dönemin meşhurlarından Abdülhak Hamit, Cenap, Süleyman Nazif, Sami Paşazade Sezai ve Faruk Nafiz’i davet eder. Bu davetin tarihini tam olarak vermese de Beşir Ayvazoğlu’nun 1924’te çekilen bir fotoğraftan hareketle yazdığı kitaba göre bu davet 1924’te yapılmıştır.⁷ Misafirler gelirler; ancak Akif yazmış olduğu Asım’ı okumamak için Faruk Nafiz’in şiirlerini dinlemeyi tercih eder. Birinci toplantı böylece sonuçlanır ve asıl amaç Asım’ı kutlamak olduğu halde Akif’e Asım’dan bir satır bile okutamazlar. Ancak Mithat Cemal kararlıdır ve aynı kişileri başka tarihte tekrar evine davet eder. Bu defa davete Faruk Nafiz, işinden dolayı katılamamıştır. Böylece toplantıda zoraki de olsa Akif’e Asım’ı okuturlar. Hatta şiir, ezberinde olduğu halde kâğıdın yüzüne bakarak okuduğunu da nakleder Mithat Cemal. Akif’in kendisinden bahsetmekten hoşlanmayışı ve tevazusuyla ilgili az önce de değindiğimiz gibi Mithat Cemal daha birçok hatırasını aktarır.⁸

3. Onu Arkadaşlarına Sormak

Mithat Cemal, Akif’i tanımak için araştırmalarını sürdürürken yine ilginç tespitler yapar. Onun okul arkadaşlarını bulur; onlara Akif’le ilgili sorular yöneltir; ancak onlar Mehmet Akif’in şairliğinden pek söz etmezler. Çünkü onunla lisede sıra arkadaşlığı yapan gençler onun sadece iyi Arapça bilen birisi olduğundan haberdardırlar. Akif’i tanıyan bir kısım insan da onun şairliğinden ziyade gücünden, kuvvetinden ve pehlivanlığından bahsederler. Mithat Cemal bunlarla konuştuğunda, Akif’in önemli bir şair olduğu halde bunu herkesten gizlediğini öğrendiği gibi; demek ki herkesin ayrı bir Akif’i varmış kanaatine de varır.

Mithat Cemal, sonraki günlerde de Akif’i sormaya devam eder. Ve başka bir arkadaşına: “O Fransızca bilir mi” diye sorduğunda “Hem de iyi bilir” cevabıyla karşılaşır ve Kuntay, Akif’in yedi yılda kendi kendine Fransızca’yı nasıl öğrendiğini, birçok ağır olan Fransız klasiğini nasıl okuduğunu öğrenince kendisi şaşırıldığı gibi Akif’e olan hayranlığı ve hayreti de bir kat daha artar. Onunla ilgili

⁷ AYVAZOĞLU, 2006, s. X.

⁸ KUNTAY, 2001, s.155-157.

araştırmalarını sürdürmeye devam ederken ikisinin dostluğu da gittikçe artar. Ancak Mithat Cemal, Akif'in kendisine soğuk davrandığını hisseder. Bunu da önceki görüşmelerinde onun, din ile ilgili söylediği "asticot" kelimesinden kaynaklandığını düşünür.

Akif, bir paşanın çocuğuna ders vermektedir. Ders verdiği çocuk Peygamberimizle ilgili olumsuz şeyler söyleyince ona ders vermekten vazgeçer. Akif, bir gün ansızın Mithat Cemal'e "Bir insan ateşe tapabilir, putlara tapabilir, neye taparsa tapsın beni alakadar etmez. Ancak bunları yaparken peygamberime söverse ben bunlara tahammül edemem" der. Bunları Mithat Cemal de tasdik edince geçmişteki ona karşı olan kırgınlığı da gitmiş olur.

Mithat Cemal, sürekli onu konuşurmak ve açmak için gayret sarf eder. Bir gün onun da bir Hamit olduğunu söylediğinde, Akif buna itiraz eder ve Hamit'ten birçok farklı ve güzel örnekler verir. Yine bir gün Servet-i Fünuncular aleyhine konuşunca yine Akif'in itirazıyla karşılaşır ve Akif, Tevfik Fikret'ten ve Cenap'tan örnek mısralar okur. Hatta Cenap'ın nesrinin birçok batılı nasirden daha üstün olduğunu örneklerle açıklar. Tabi bunları dinleyen Mithat Cemal, onun derin bilgisine olan hayranlığını da saklayamaz. İkisinin dostlukları da gün geçtikçe artar ve bu dostluk artık yerini ders arkadaşlığına bırakır.

4. Dostluktan Ders Arkadaşlığına

Akif, Halkalı Baytar Mektebinde ders verirken, dönüşünde genellikle çarşamba günleri Mithat Cemal'e uğrar ve güzel edebi sohbetler yaparlar. Beraberce kitaplar okurlar ve bunlarla ilgili mütalaalarda bulunurlar. Bütün bu sohbetlerde her zaman olduğu gibi Mithat Cemal onun bilgisine, samimiyetine hayran kalır ve hatta bazen onun bu durumunu kıskanır. Ancak bu kıskanma, olumsuz bir kıskanma değil; övünç duyduğu bir kıskanmadır.⁹

Mithat Cemal de bazen onun Sarıgül'deki evine uğrar ve beraberce kitaplar okurlar, şakalaşırlar. Mehmet Akif bir gün ona Mısır'a gideceğini ve şiirlerini orada bastıracağını söyler. Mısır'a gidecek ve orada Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın oğluna Türkçe öğretecektir. Akif, buna sevinirken Mithat Cemal ise ondan yani edebiyat dostundan ayrılacak diye çok üzülür. Reşit Bey, Hidiv'e, Hüseyin Cahit ile Mehmet Akif'i tavsiye etmiştir. Mithat Cemal'e göre Hüseyin Cahit Müslüman olmadığı için Akif tercih edilmiştir. Ancak sonradan Akif'in bu gitme işi olmaz. Bu defa da Akif üzülürken, Mithat Cemal sevinir.

Mithat Cemal, karlı bir günde onu Rezaizade'nin evine götürür ve ikisini tanıştırır. İlk karşılaşmalarında, Rezaizade onlarla pek ilgilenmez. Akif'in ona bir şiirini okuyacağını söylediğinde, Rezaizade uzun mu kısa mı diye sorunca Mithat Cemal, Akif kızıp gidecek diye endişelenir. Ancak daha sonra Akif şiirini okuyunca Rezaizade hayretle onu dinler ve şiirine iltifat eder. Tabi bu beğeniş iki arkadaş çok sevindirir.

⁹ Age., s. 11-42.

Çalışkan olan Akif, evden çıktığında bazen üç dört gün evine uğrayamaz. Sabah ziraat nezaretindeki memuriyetine gider. Akşam Halkalı Mektebi'nde dersler verir. Bazı akşamlar da Acıbadem'deki Ratıp Paşa'nın çocuğuna edebiyat dersine koşar. Burada bir gün Cenap'la karşılaşır ve Cenap, Akif'in bazı Fransızca eserler okuduğunu görünce şaşırır. Bu arada Mithat Cemal'e uğramayı da ihmal etmez ve gittikçe iki dostun muhabbetleri derinleşir.¹⁰

5. İki Dostun Muhabbetleri

Mithat Cemal ile Akif bazen Taşkasap'ta gezerler ve edebiyat sohbetleri yaparlar. Mehmet Akif, Namık Kemal'in Arap edebiyatını çok iyi bildiğini söyler. Çünkü Namık Kemal, sürgünde Tahrib-i Harabat'ı yazarken yanında pek kitap olmadığı halde Arapların en büyük şairlerinden Ebulferas-ı Hamadani'nin en güzel beyitlerini nakletmiştir. Mithat Cemal, Ömer Hayyam'ı çok beğendiğini söylerken ondan şunu nakleder. Bir gün rüzgâr, Hayyam'ın şarabını devirince "Allahım, ben içtim, sen mi sarhoş oldun" sözüne hayran kaldığını ifade eder. Akif ise onun fikirlerine katılmaz ve Farsların en büyük şairinin Sadi olduğunu söyler. Ayrıca burada Akif'in, Abdullah Cevdet ve Ziya Gökalp'ı da çok beğendiğini öğreniriz. Akif: "Bizde felsefeyi hazmetmiş adam arama. Yalnız ben Halkalı'da talebe iken Diyarbakırlı bir Ziya vardı; hazmeden adam onu gördüm" der. Ancak meşrutiyette bu iki ismi Akif hazmedemeyecektir.¹¹ Bu sohbetlerin bir kısmında Akif, bize ait bir romanın, bir sahne tiyatrosunun yazılmadığından da yakınır.

1908 meşrutiyetinden 4 gün sonra Rasathane müdürü Fatin Hoca, Akif dâhil 11 arkadaşını İttihat-Terakkiye kaydeder. Akif kaydedilirken: "Onların her dediğine değil, cemiyetin makul olan dediklerini" yapacağına yemin etmiştir.

Akif, insafı bir aydındır. Düşmanlarının iyi meziyetlerini takdir etmekten çekinmez. Bundan dolayı onun doğru bildiği bir kısım insanlar da onun bu yönünü takdir etmişlerdir. Bu konuda onu takdir edenlerden birisi Kara Kemal; diğeri de Talat Paşa'dır.¹² Sohbetlerinde bunları da öğrenmiş oluruz.

Akif, dostlarına karşı vefalıdır ve onları hep kendinden üstün görür. Dostluğu ve söylediği şeylerde samimidir. Akif ile Mithat Cemal bir gün sohbet esnasında İran'dan bahsederler ve bu konuda beraberce bir şiir yazmaya karar verirler. Mithat Cemal önce buna pek inanmaz. Ancak "Acem Şahı" adlı şiirini Mithat Cemal, çekinerek de olsa ona verir. Akif ise devamını yazarak Safahat'ta, baş tarafının Mithat Cemal'e, devamının ise kendine ait olduğunu yazarak yayımlar. Mithat Cemal buna şaşırır ve bunu neden yaptığını ve bu durumu neden belirtme ihtiyacı duyduğunu yarı şaka ile ona söylediğinde, onun şiirinin kıymetini düşürmemek için belirtme ihtiyacı duyduğunu aktarır. Buna önce inananmayan Mithat Cemal, Akif'in bu konudaki samimiyetini sonradan itiraf edecektir.

¹⁰ Age., s. 42-60.

¹¹ Age., s. 76-79.

¹² Age., s. 80-89.

Mithat Cemal, yine bir gün Akif'in Beylerbeyi'ndeki evindedir. Geleceğe dair hayaller kurarlar. Zengin oldukları takdirde, Çamlıca'da birer ev yapıp komşu olacaklar, derken sohbetin koyulaştığı bir anda kapı çalınır ve Kömürcü İsmail Efendi kapıdadır ve Akif'in kömür borcunu istemektedir. Akif bunu güzel bir hikâyeye bağlarken aralarında şakalaşır, gülerler.¹³

Mithat Cemal, Akif'i çok sevdiği gibi onun sevdiklerini de sever. Bir de onun övdüğü kimseleri de ondan üstün olmadıkları için başkasından adeta kıskanır. Bakınız Mithat Cemal, Kebapçı Kamil adındaki lokantayı pek beğenmez. Ancak burayı sevmesinin sebebi, Akif'in sahibini beğenmesi ve Filozof Rıza Tevfik'in bu lokantada Akif'i övmesidir. Ayrıca Yusuf Akçura'nın burada sadece Akif'i tenkit etmemesidir. İşte bunlar Mithat Cemal'e bu lokantayı sevimli gösterir.¹⁴

6. Dostları ve Dostluğu

Akif, bir insanı sevdi mi çok sever ve hatta onlara yakın olmak için evini değiştirmeyi bile dener. Buna örnek olarak Emrullah Efendi ve Hasan Baba ismindeki şahısları verebiliriz. Bu iki dost, Rumelili oldukları ve Rumeli şivesiyle konuştukları için Akif, bir ara evini bunların evinin yakınına taşır. Bu iki şahsı eserlerinde de işler. Mithat Cemal'e göre Seyfi Baba'daki Dülger Hasan, bu Hasan Baba ismindeki Rumelili dostudur.¹⁵

Mithat Cemal, Akif'in dostluğunun "çok pahalı bir mal gibi mahrumiyetlere katlanılarak kazanıldığını" da belirtir. Acıbademdeki ders verdiği Mehmet Ali Ratip ismindeki öğrencisi kendisini bir gün çok beklettiği için çok kızmış ve ona ders vermekten vazgeçmiştir. Ancak onun üzüntüsünü görünce de içinden çok üzülmüştür. Ali Ratip, Avrupa'ya tahsile gittiği sırada ona "Mehmet Aliye" ismiyle bir manzume kaleme almıştır.¹⁶

Mehmet Akif'in evine gittiği ve dost olarak kabul ettiği arkadaşlarından birisi de Ali Şevki Hoca'dır. Akif'in bu dostu, tok sözlü ve doğruyu söyleme konusunda kimseden sözünü sakınmayan birisidir. Bundan dolayı da Akif onu çok sevmektedir. Bir gün Ahmet Şuayb ile bu evde tanışır; ancak çok da memnun olmaz. Sebebi ise Ahmet Şuayb'ın Kur'an sözcüğünü söylerken Fransızca telaffuz olan "Koran" kelimesini kullanmasıdır. Mithat Cemal, Akif'in, hiç evlenmeyen ve kitaplara meraklı olan Ali Şevki Hoca'yı hem Köse İmam'da hem de Asım'da konuşturduğunu söyler.¹⁷

¹³ Age., s. 129-131.

¹⁴ Age., s. 112-115.

¹⁵ Age., s. 61-63.

¹⁶ Age., s. 64-65.

¹⁷ Age., s. 66-71.

Akif'in sevdiği ve etkisinde kaldığı dostlarından birisi de, Babanzade Ahmet Naim'dir. Mithat Cemal, Akif'in en çok bu dostunun etkisinde kaldığını söyler ve aralarında geçen birçok muhavereyi anlatır.¹⁸

Akif, genellikle maddi olarak kendisine denk olanlarla ya da zengin olduğu halde kendilerini başkasından üstün görmeyen insanlarla arkadaşlık eder. Akif, bir gün kendisinden daha varlıklı olan ve Kilyos'ta oturan Cemal Bey adındaki dostuna gidecek ve birkaç gün orada kalacaktır. Mithat Cemal ise Akif'in gıyabında tanıdığı birisiyle oraya gidince Akif içinden çok kızar. Bunu anlayan Mithat Cemal, oradan kızgınlıkla ayrılır. Akif yine bir gün Mithat Cemal'i zengin olan Mısırlı dostunun Büyükada'daki yalısına götürmek ister. Buna bir anlam veremeyen Mithat Cemal, oraya gittiğinde bu düşüncesinin yersiz olduğunu görür. Çünkü yalısına gittikleri Prenses Abbas Halim, onları çok sıcak karşılar ve kendilerini gelenlerden üstün görmez. Daha sonra aralarında geçen birkaç mektubu da nakleder.

Mithat Cemal bir gün jurnal edilir ve nezarethaneye alınır. Bunu duyan Akif ise çok üzülmüştür. Ona yardım etmek için büyük çaba gösterir.¹⁹

Mithat Cemal, Akif'in Süleyman Nazif'le nasıl dost olduklarını anlatır ve onun ölümünden sonra çok üzüldüğünü vurgular. Akif, son hastalığında İstanbul'a dönüşünde, iyileştiği takdirde Süleyman Nazif'e bir mersiye yazacağını söyler; ancak ömrü buna vefa etmez; çünkü bu sözü söyledikten birkaç ay sonra vefat eder.²⁰

7. İsaletli Hükümler

Mehmet Akif'in, insanı tanınması ve onlar hakkında isabetli hüküm vermesi de önemlidir. Bir gün eski komşularından birisiyle karşılaştığında, Akif ona istemeyerek selam verir. Bu tavır, Mithat Cemal'in dikkatinden kaçmaz. Mithat Cemal nedenini sorduğunda bunun eski komşularından olduğunu ve pek makbul olmadığını anlatsa da o zaman Mithat Cemal'i pek ikna edemez Akif. Hatta Mithat Cemal, onun sarığından dolayı onu Ak Şemsettin'e benzeter. Ancak daha sonra gelişen olaylar, Akif'i doğrular ve Mithat Cemal de Akif'in bu isabetli arkadaş seçişine hayran kalır.²¹

Avrupa'dan dönen ve Çamlıca'da yaşayan Abdülhak Hamit, o günlerde İstanbul basınında ilgi odağıdır. Mehmet Celal, bir gün Mithat Cemal ile Akif'i, Hamit'e götürecektir ve tanıştıracaktır. Burada hem Mithat Cemal hem de Akif birer şiirlerini okurlar. Akif, okudukları şiirlerinin beğenilmediğini Mithat Cemal'e söyler. Mithat Cemal ise tersini savunur. Ancak otuz yıl sonra bu tanışma durumunu Hamit'e hatırlatan Mithat Cemal, Akif'in haklı olduğunu görür. Çünkü

¹⁸ Age., s. 132-145.

¹⁹ Age., s. 119-120.

²⁰ Age., s. 106-109.

²¹ Age., s. 152-154.

Hamit bu görüşmeyi hatırlamamaktadır. Bunu öğrendiği zaman, Akif Mısır'dadır. Mithat Cemal bu hatırasını güzel bir üslupla anlatır.²²

8. Tenkitlerin Olgunlukla Karşlanması

Akif'in Safahat'ının yayınlanmasından sonra ona ilişen ya da onu ilk tenkit eden Celal Sahir'dir. Mithat Cemal bu eleştiriye katılmadığı gibi ona çok da kızmıştır. Akif'in tenkidi olgunlukla karşılması ve Sahir'in bazı eleştirilerine katılması ise onu hayrette bırakır.²³

Mithat Cemal, Akif ile Fikret arasındaki "Zangoç" ve "Molla Sırat" kavgasına da değinir. Mithat Cemal'e göre Akif, sonradan bundan pişmanlık duymuştur. Hatta Mithat Cemal, bu beyitleri Akif'in Safahat'ta yayınlamadığını da belirtir.²⁴

Fatih yangınında Akif'in evi yanar. Buna hem Akif hem de Mithat Cemal üzüülürler. Ancak bu yangından sonra Akif'in Ferit Kam'ın semtine yakın bir yerde oturması ve onunla sık sık görüşmesi ikisini de sevindirmiştir. Mithat Cemal, Ferit Kam'ın Akif'in şiirlerini beğenmediğini, bunu Akif'in bildiği halde Ferit Kam'ı çok sevdiğini de vurgular. Hatta bir gün Akif'e, Ferit Kam'ın şiirden anlamadığını söylediğinde, Akif: "Lamartine ve Mevlana'yı anlayan adam şiirden nasıl anlamaz" der. Mithat Cemal ise her zaman olduğu gibi bir şey söyleyemez.²⁵ Akif'in, Ferit Kam'a olan hürmeti sonraki tarihlerde de sürer. Mehmet Akif, Ankara'ya geldikten sonra Milli Mücadele'ye büyük katkı sağlar. Ankara'yı evi olarak kabul eder. Bu sebeple İstanbul'dan gelen misafirlerini, şehrin girişinde karşılar. Burada karşıladığı dostlarından birisi de Ferit Kam'dır.

9. Seyahatleri ve Seciyesini Oluşturan Özellikler

Mithat Cemal, Akif'in çocukluğundan başlayarak hayatını verdikten sonra onun seciyesini oluşturan üç şeyin olduğunu söyler. Bunlar: " Yaşadığı Kur'an'lı ev, pehlivanlı mahalle ve müspet ilimli mektep"tir.²⁶

Mithat Cemal, bu Kur'an'lı evdeki Akif'in seciyesini oluşturan seyahatlerden bahseder. Onun Baytar mektebinden mezun olduktan sonra mesleği gereği bazı seyahatlere çıktığını söyler. Bunlardan birincisi Edirne'dir. Burada yaklaşık 20 ay kalacak ve bazı dostlukları olacaktır. Ayrıca dolaştığı köylerdeki perişanlığı görecek ve bunları manzumelerindeki bazı mısralarda ifade edecektir. Edirne'den sonra yine mesleği gereği Şam Halep ve Adana'ya da gider. Bu üç seyahatinin seciyesindeki neticesi ise şu olmuştur: Şam'da yeminden iğrenecek; Adana, hazinelerinin üstünde açlıktan ölen masal zengini bir kent olarak onda

²² Age., s. 72-75.

²³ Age., s. 116-118.

²⁴ Age., s. 125-128.

²⁵ Age., s. 121-124.

²⁶ Age., s. 197-208.

intiba bırakacak. Halep ise Türk ırkının temiz cevherinin parladığı bir memleket olarak ona gözükecektir.

Mısır seyahatleri de vardır. Mısırlı Prens Abbas Halim'le dost olan Akif, 1914'den sonra hemen her kış, Prens Halvan'da misafiri olur. Bu dostluktan, bir gün bir imkân çıkar: "Mısır'da on sene oturmak imkânı!" Akif'in seciyesinde, bu imkân büyük tesir yapmıştır. Yine Mithat Cemal'e göre Akif, bu şekilde memleketine daha kolay küsmüştür.

Mısır seyahatlerinde Akif'in hususi hayatı için bir de ehemmiyetli bir netice çıkmıştır. Kahire'de Eşş'a'b gazetesinin muharriri Ömer Rıza'yı tanımıştır ve Ömer Rıza daha sonra onun damadı olacaktır.

Din dolu evinin neticesi olan bir seyahati de Avrupa'ya, yani Berlin'e seyahatidir. Mithat Cemal'e göre Akif, din adamı olduğu için gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda, Harbiye Nezareti'nde bir "Teşkilatı Mahsusa" kurulmuştur. Akif'le birlikte Tunuslu Ali Baş Hempa, Mısırlı Doktor Fuat ve Tunuslu Şeyh Salih burada bazı konuları Arapça anlatacak, dünyadaki Müslümanları uyandıracaklar ve böylece biz de savaşı kazanmış olacaktık.

İşte bu teşekkür, Tunuslu Salih'le Akif'i Berlin'e göndermiştir. Fakat Akif, bu işin kutsiyetine inanarak Berlin'e gitmiştir. Almanlarla itilaf ordularından esir alınmış yüz bin Müslüman vardır. Akif, bu yüz bin kardeşine doğruları anlatmak için Berlin'dedir.

Mithat Cemal bu yolculuğun siyasi neticesini bilmiyorum der; ancak Akif'in, bu seyahatten 7 şeyle döndüğünü söyler: Bir nükteyle, bir manzumeyle, bir hayretle, bir ıstırapla, bir de 3 mütalaayla. Nükte şudur:

"Berlin'de ne var, ne oluyoruz? dedim. Akif:

Ne olacağız, dedi; Berlin'e gittim, elçimiz Kur'an'a tefsir yazıyor. İstanbul'a geldim, Fatih'te hocalarımız siyaset konuşuyor, ne olacağız, artık anlarsın....

Manzume şudur:

Berlin hatıraları. Hayret ise şudur:

Fala inanmayan Akif'in, Berlin'de, bir falcı kadın eline bakıyor. Yakında İstanbul'dan taçlı bir mektup alacaksın" diyordu. Ve bir kaç gün sonra, Berlin'de, Akif'e hiç beklemediği halde, İstanbul'daki Abdülmecit'ten tepesi hanedan armalı bir mektup geliyordu. Akif bu falcı kadını hatırladıkça: Nostradamus'un kadını! derdi.

İstırap da şudur: Yahudi, Almanya'da da, karşıma çıktı. Banka, borsa, piyasa, kitap, mektep, musiki, her şey Yahudinin elinde.

Üç mütalaasına gelince: Almanların üç şeyi berbattı: Yemekleri, siyasetleri, müsteşrikleri."

Akif bu seyahatlerin dışında bir de İspanya ile Hindistan'a gitmek ister ancak bu seyahatlere ömrü vefa etmez.²⁷

10. Bazı Farklılıklar

Akif bir ara Neyzen Tevfik'ten Ney dersleri alır. Uzun süre çalışır ve bazı notaları öğrenmeyi başarır.²⁸ Ayrıca Akif, birçok geceler Şerif Muhiddin'in Çamlıca'daki köşküne gider ve ondan "ud" dinler. Mithat Cemal'e göre buraya gittiği günler onun en mesut günleridir.²⁹

Mithat Cemal, Cevdet Paşa'nın Kur'an nasiri; Akif'in ise Kur'an şairi olduğunu söyler. Akif, Cevdet Paşa'nın nesrini ve şahsını çok seven birisidir. Akif'in Arap edebiyatını öğrenmek için Kur'an'ı altı ayda hıfzettiğini belirtir. Mısır'da iken Kur'an tercümesine başlar. Ancak hassasiyetinden bunu bir türlü bitiremez. Yine Mısırda iken bazı ramazanlarda Cemaat bulunduğu zaman teravihi hatimle kıldırır.³⁰

Mithat Cemal, onun imanının çok kuvvetli olduğunu söyler. Hayatı boyunca iyi günler geçirmedeğini, dünya lezzetlerine itibar etmediğini, yapılan savaşlarda hep yenileceğimizi önceden sezinlediğini söylerken onun sadece İstiklal Harbi'nin kazanılacağına imanının tam olduğunu vurgular. Bu konuda Akif'in, Atatürk'ü kastederek "başımızdaki adamı kim görse buna inanırdı" sözünü nakleder.³¹

11. Dost ve Düşmanları

Akif'in gıyaben dostları olduğu gibi gıyaben düşmanları da vardır. Mithat Cemal, Akif'in düşmanlarının adını vermekten kaçınır; ancak onun Sultan Abdülhamit'i sevmediğini açıkça belirtir.³²

Akif, tanışmadığı hâlde aşağıdaki şahısları çok sever. Bunları çevresindeki kişilere örnek insan olarak tanıtır. Onlardan övgüyle bahseder.

a. Reşit Akif Paşa: Reşit Paşa, Sivas valisidir. Meşrutiyet devrinde maaşını şahsı ve ailesi için harcamaz. Muhtaçlara dağıtır. Akif bu sebeple paşayı çok sever.

b. Damat Kenan Bey: O, Fransa'nın, dersleri en ağır ve mezun olmanın da bir o kadar zor olduğu "Madenler Mektebi"nden başarıyla mezun olmuştur.

²⁷ Age., s. 209-223.

²⁸ Age., s. 228-233.

²⁹ Age., s. 234-237.

³⁰ Age., s. 241-246.

³¹ Age., s. 251-253.

³² Age., s. 257-264.

c. Sedat Zeki Bey: Avrupa dillerini en iyi bilen kişidir. Bu sebeple Akif tarafından çok sevilir.

d. Gazi Osman Paşa: Akif, hamiyetperverliği, şecaat ve kahramanlığından dolayı Osman Paşa'yı çok sever.

e. Yahya Reşit Efendi: Mısır Kadısıdır. Mısır'da bir vakıf işinde kendisine çok büyük bir servet değerinde rüşvet teklif edilir. Reşit Efendi, ecdadın hukukuna tecavüz edemem, "vakıf"larda kılı kırk yarmak lazım diyerek, ağız uçuklatan bu teklifi kabul etmez. Akif, bunu duyduktan sonra kadıya derin bir hürmet ve muhabbet hisseder.

f. Miralay İbrahim Bey: Yakından tanıdığı ve çok sevdiği bu miralaydan hemen her vesileyle söz eder. Onun hakkında şiirler yazar. Onun seciyesi, şahsiyet ve karakterini anlata anlata bitiremez ve insanların onu örnek almasını tavsiye eder.

Midhat Cemal, Akif'e bu kişiyi neden çok sevdiğini sorar. Hatta onu iğnelencesine, İbrahim Bey'i gözünde fazla büyüttüğünü söylediğinde, Akif'ten şu cevabı alır:

"Biliyor musun sen? İbrahim Bey'in üvey oğlu Lütfü'yü ben tam yedi sene onun öz oğlu sandım. Üvey çocuğuna bu kadar şefkatli olan başka bir insan gördün mü?"

12. Yüzünü Görmediği Düşmanlar

Milletin sırtından para kazanarak zengin olan ve çocuğunu devlet parasız yatılı okuluna kaydettiren ... Bey.

Devleti dolandırarak büyük bir servet elde eden; birçok ev, apartman ve işyeri yaptırdıktan sonra ne olur ne olmaz diyerek bir de cami yaptıran ... Bey ve Yahudiler.

13. Sözünde Duran Adam

Mithat Cemal'e göre Akif'te mefhumlar ve doğrular tektir. Söz verdi mi onu mutlaka yerine getirecektir. Mehmet Akif, sözünü yerine getirmemeyi "namusa mugayir" sayar. Akif, Meşrutiyet'in ilk senelerinde, bir cuma günü Midhat Cemal'le sözleşir. Akif, Kuntay'ın Çapa'daki evine gidecektir. O gün adam boyu kar yağar. Arabalar, tramvay, tren ve vapur hava şartlarından işlemez. Sütçü ve ekmekçiler, kar ve tipiden dışarı çıkıp dağıtım yapamaz. Vakit öğle olmuştur ve ekmekçiler hâlâ ortada gözükmemektedir. Derken kapı çalar; Midhat Cemal, karşısında Akif'i görür. Büyük şairin bıyığının yarısı donmuştur. Midhat Cemal, Akif'in kar ve tipiye rağmen Beşiktaş'tan Çapa'ya nasıl geldiğini merak eder. O, bu mesafeyi yürüyerek kat etmiştir. Midhat Cemal, Akif'in bu havada yürüyerek oraya gelmesine hayret eder. Akif ise, arkadaşının hayretine şaşırır.

Akif: “Gelmemem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lazımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermişim” cevabı üzerine; Mithat Cemal, daha da şaşırır ve: “İnsanların birbirlerine verdikleri sözün bu kadar korkunç bir şey olması beni ürküttü” der ve ardından Akif’e esprili bir cevap verir:

“Akif, Sen eğer verilen sözün manasını bu türlü anlıyorsan bana izin ver de ben bu türlü anlamayayım. Benim verdiğim sözün şiddetli bir lodosa bile tahammülü yoktur.”

Hatta bu söz vermedeki hassasiyetini gören Mithat Cemal sonraki tarihlerde ona söz vermekten çekinir.³³

Hiç kimse Akif’in verdiği sözden döndüğünü, hangi şartlarda olursa olsun sözünden bir sapma gösterdiğini görmemiştir. Yine Mithat Cemal anlatıyor:

“Balkan Harbi başlarken, Akif Bey, yegâne geçim yolu olan resmi memuriyetinden istifa etti. Kirada oturduğu evine, bir cuma günü gittim. Beş çocuğundan başka, üç çocuk daha vardı.

Bunlar kim? dedim.

Çocuklarım! dedi. Sonra anlattı.

Akif, Baytar Mektebinde iken Hasan Efendi adında bir arkadaşıyla anlaşmışlar. “Kim önce ölürse, çocuklarına sağ kalan baksın!” demişler. Arkadaşı vefat etmiş, Mehmet Akif de, verdiği söze bağlı kalarak anlaşma hükmünü yerine getirmiş.

Mithat Cemal devam ediyor;

Hâlbuki o zamanlar, Akif Bey’in beş parası yoktu; fakat beş çocuğu vardı!”³⁴

Çok yakın dostlarından Fatih Gökmen de söz verme konusunda şunları anlatır:

“Akif, verdiği söze bağlı olmayanlara insan gözüyle bakmazdı. Aramızda geçen bir olayı anlatayım: Ben Vaniköy’de otuyordum. Kendisi de Beylerbeyi’nde. Bir gün, öğlen yemeğini bende yemeyi, sonra da oturup sohbet etmeyi kararlaştırdık. O gün, öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sele boğuldu. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Yakın komşulardan birine gittim. Yağmur, bütün şiddetiyle devam ediyordu. Eve döndüğümde ne işteyim, bu arada, Mehmet Akif Bey sırsıklam bir vaziyette gelmiş. Beni bulamayınca, evdekilerin bütün ısrarlarına rağmen içeri girmemiş. “Selam söyleyin” demiş ve o yağmurlu havada dönmüş gitmiş! Ertesi gün, kendisinden özür dilemek istedim.

“Bir söz, ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir” dedi ve benimle altı ay dargın kaldı.”

³³ Age., s. 254-256.

³⁴ Age., s. 308-309.

14. Benimsemediği Şeyler

Akif'in sevmediği dört şey: Cimrilik, ikbal şımarıklığı, kibir ve maddi pisliktir. Akif, bunlardan nefret eder. Akif'in Müslümanlığı aklidir. O, biraz hayale dayanan Fars Müslümanlığını sevmez. Buna karşı akla dayanan Arap Müslümanlığını benimsemiştir. Mısralarında bunu vurgular. Garp medeniyetini savunur; ancak şekli olan, moda dayanan batıcılığa karşı tavır alır. Buna en güzel örnek, Japonları gösterir. Çünkü Japonlar kendi inançlarından taviz vermeden garp medeniyetini kabul etmişlerdir. Bu yüzden Japonlara hayranlık duyar Akif.³⁵

Akif'in cami ve eski ilmi değeri yüksek medreseleri çok sevdiğini ve onları gezerken hayranlığını ifade ettiğini öğreniriz. Bu arada Mithat Cemal, Akif'in "Milletim nev'i beşer, vatanım rüy-i zemin" beytini hiç sevmediğini de aktarır. Akif, Mithat Cemal'e bununla ilgili iki hatırasını nakleder. Akif, Harbi Umumi'de, Mısırlı Fuat ve Tunuslu Şeyh Salih ile Berlin'dedirler. Berlin'de Alman hükümeti yetkilileri bu üç şahsa şunu söylerler: "Türklerle ittifak ettik diye Rayıştak'ta Katolik mebuslar bağırıyorlar, Müslümanlar ve Türkler gibi vahşilerle medeni Alman milleti nasıl birleşir. Makaleler yazınız da Türklerin ve Müslümanların da insan olduklarını bu adamlara karşı ispat edelim." Mithat Cemal, bunu hayretle karşılayınca başka acayip bir hatırasını daha aktarır. Birinci dünya savaşında bu defa Akif, Viyana'da bir oteldedir. Akif anlatıyor:

"Bir gece Viyana kiliselerinin çanları çalmaya başladı; otelin penceresinden baktım, caddede her elde bir mum, herkes haykırıyordu. Kendi kendime: "Müttefikimiz Viyanalılar galiba cepheye bir muzafferiyet kazandılar" dedim. Sokağa fırladım. Bir dükkâncıya:

Bir zafer haberi mi var? dedim. Adam:

"Zafer de söz mü? dedi. İngilizler Müslümanlardan Kudüs'ü aldılar. İngiliz ordusu Allenby'nin kumandasında Kudüs'e girdi. Mukaddes şehir hilâlden kurtuldu, haçça kavuştu."

Bu hatırasını Mithat Cemal'e anlatan Akif, "Milletim nev'i beşer, vatanım rüy-i zemin", yalanına, sözüne inanırsak "Ne milletimiz kalır, ne rüy-i zeminimiz. Avrupa'nın nev'i beşerinde ben yoksam benim nev'i beşerimde de o yoktur"³⁶ der.

15. Ahlakı

Mithat Cemal, Akif'in ahlakıyla ilgili şunları söyler: "İlk tanıdığım zaman ona inanmadım: Bir insan bu kadar temiz olamazdı; cabotindi; ve fena aktör melek rolünü oynamaktan bir gün yorulacaktı, gayri tabii bir faziletten yorulan yüzünü bir gün görecektim. Fakat 35 sene bugün gelmedi. 35 sene, onun yanından her çıkışında, kendime hep bu sualleri sordum: Bu tevazu kendi kendini inkâr etmek

³⁵ Age., s. 265-278.

³⁶ Age., s. 279-286.

derecesine nasıl çıkıyordu? Mahrumiyetlerden yılmayan seciyesiyle kendisini nasıl kahraman sanmıyordu? Onu yakından tanıyanlar için her geçen gün nasıl onun lehine geçen bir gün oluyordu? Onun temizliği yanında insan kendi günahlarından muzdarip olurken, o, kendisinin sizden başka olduğunu nasıl görmüyordu? Ve bir sanat kadar güzel olan bu mahviyet, bir taraftan da, bir sanatkâr nasıl çirkin değildi. (...) Menfaatinizi, ailenizi, sırrınızı, mukaddesatınızı ona emanet edebilirsiniz.”³⁷

16. Sanatı ve Fazileti

Mithat Cemal onun sanatıyla ilgili şu çarpıcı ifadeleri kullanır:

“Evi bir seciye pehlivanı kadar çıplaktı. Vatani o derece kendindi ve o kadar güzeldi ki, Çamlıca gibi yüksek bir noktadan memleketine bakınca gurur duyuyordu.

Fatin Efendi'ye misafir gelen bir Avrupalı, İcadiye tepesinden İstanbul'a bakarak hayran olduğu gün orada olan Akif sapsarı oluyordu.

Bu satırlar Akif'in manevi bir resmi olmak iddiasında değildir; ondan çizgilerdir. Onun resmi, onun yazdığı şu mısradır:

Sessiz yaşadım, kim beni nereden bilecektir!

Akif'in fazileti, malûm olmaktan rahatsız olurdu. Arkadaşının çocuklarına bakması, İstiklâl Marşı'nın ikramiyesini almaması, faziletler onun tarzı değildir. Hugo'nun eserlerine benziyor bunlar. Onun gizli fazileti bu edebiyattan rahatsız olmalıydı. Marşın parasını alacaktı; ve herkes, onu, bu ikramiyeyi almış bilecek, halbuki O, bu parayı meçhul zaruretlerin adreslerine meçhul adam olarak dağıtacak. Ölen arkadaşının çocuklarına da babalık ettiğini kimse duymayacaktı. Akif'in seciyesinin üslubu bu. Duyulan kahramanlıklar onun değildir.³⁸

“Akif, aruzun Mimar Sinan'ıdır. Sinan'ın Şehzade Camii, çıraklık; Süleymaniye kalfalık; Selimiye ustalık eseri olduğu gibi Akif'in de birinci safahat, kendi sanatında yola çıkması; ikinciden beşinciye kadar olan Safahat, kendi sanatında yürümesi; altıncı Safahat, sanatının dağ başına varmasıdır.”³⁹

“Şairliğinin şuursuz tarafı yoktu. Akif, ne tahteşşuur, ne de fevkelşuur bir şairdi. Akıllı, uslu bir sanat, sanatkârın şahsiyeti umumîleştiren, sonunda da namevcut bir hale koyan bir düşmandır. Akif, bu düşmana, çok güç olan "samimiyet"i sanata sokarak galebe çaldı:

³⁷ Age., s. 287-288.

³⁸ Age., s. 320.

³⁹ Age., s. 360.

Ben, Abdülhak Hamit'in, ne çıktığı yere çıkabilirim; ne düştüğü yere düşerim, diyordu.

Akif vakayı yazmadan evvel yaşıyordu; bu "yaşamak" sırrı ile vaka onda, hemen sözdü; tekevvün onda hemen lisandı; his, onda hemen suret şekline girmeğe muhtaç değildi; ve hissin duyulur duyulmaz onda sesli bir unsuru vardır: İşte Akif'in nazmı.

Bu nazmı yapmak için, kısmen eski bir belâgati kullandı: Eşyayı manevileştirmek!...

Tâ Şekspir'de başlayan "Somurtan Gece", "Uyuyan Çan Kulesi" gibi ve Fikret'te devam eden "Katil Kule" "Mağrur Sütun" "Hasta Dal" gibi, Akif'te de "Haliç'in Küskün Kenarı", "Miskin Suları" ve "Peygamberin Ravzasının Zalim Örtüsü"⁴⁰ vardır.

17. Hiciv

Akif denince, gülümsemeyen bir yüz, üzüntülü duran bir resim, ya da ciddi, yüzü asık duran bir adam tahayyül edilir. Kendisinden bahseden yazıların birçoğunda ise onun güler yüzlü ve nüktedan bir kişiliğe sahip olduğu vurgulanır. Ayrıca onun hem sözlü hem de yazılı olarak güzel fıkralar anlattığından ve onun bu kabiliyetinin gelişmiş olduğundan söz edilir. Onu yakinen tanıyan Mithat Cemal, Akif'in bu kabiliyetine dikkat çeker ve onun fıkra anlatma kabiliyetinin üstün olduğunu vurgular:

"En meşhur fıkralar, Akif nazm edince, Akif in eseri oluyordu." Bu, o derece böyledir ki, hatta bazen, o yazdığı yahut, o anlattığı için bu çok malûm şeyler birer "şâheser"di: molozunu atıyor, fıkranın ruhu bir damla halinde titriyordu. Ve, bu fıkraları, o kadar küçük "hiç"lerle anlatıyordu ki...

Ben de, bir kaç defa, zarif olmak istediğim zamanlar, Akif'ten dinlediğim bu fıkraları söyleyeyim, dedim. Fakat, onun fıkralarını, ben anlatıp bitirince, kahkahadan kırılacaklar diye beklediğim adamlar, nezaketen hafifçe gülümsüyorlar, lâkırdıyı değiştiriyorlardı.

İçtimai zaaflarımızın durduğu fıkraları tercihen seviyordu ve en çok beğendiği bir fıkra vardı: "Dalkavuğuna efendisi çok sövermiş. Bunu gören biri, dalkavuğa kızmış:

Yahu, sen ne hissiz adamsın, demiş; herif sana ağız dolusu sövüyor da aldırılmıyorsun. Buna cevaben dalkavuk:

Ne diye kızacakmışım, demiş, adamcağız bana parasıyla sövüyor."⁴¹

Yine Akif'in anlattığı başka bir fıkra:

⁴⁰ Age., s. 366-367.

⁴¹ Age., s. 387.

“Sen ona yetişmedin, "Ayn-ı-vâhid" diye anılırdı. Çehre züğürttü, fassal, çenesi, Arapçası kuvvetli, meclisi tatlı bir adamdı. Ben çokluk musahabesinden müstefit olamadım. Ancak icazet cemiyetlerinden birinde teşehhüt miktarı kendisini dinlemiştim.

"Efendi bugünlerde pek fenayım, galiba öleceğim" diyen karısına "Ayağımı öpeyim ölme. Çünkü ben seni Rumeli bozgununda elime geçirebildim. Sana bir emri hak vaki olursa maazallah Anadolu bozgununu beklemek lazım" tarzında mukabele eden hoca merhumun çehresini tanımış olsa idin, ne hadşinâs bir adammış, derdin."⁴²

"... Bir kere bizim Ferit Bey halinden şikâyet ediyordu. "Sabret bunların hepsi Allahın cilvesidir" dediler. "O akranyla cilveleşsin. Ben kim oluyorum ki?" demişti.

Yine başka bir fıkra anlatır. Vaktiyle Trabzon'da bulaşıcı bir hastalık olan kolera çıkar. Vali, etraftaki illere bunu haber verir ki oralara da bulaşmasın.

O sırada Diyarbakir taraflarında idareci olan birisine, Trabzon valisinin bu duyurusu kendisine okunmuş. Dinledikten sonra:

"Kolera nedir?" demiş,

-Efendim, Allah muhafaza buyursun, salgın bir hastalıktır. Ya!..

Trabzon'da Vali ölmüş mü? Hayır efendim. Hâkim? Hayır efendim. Defterdar? Hayır efendim. Eşraftan Hasan Ağa. Hayır efendim. Ayandan İbrahim Ağa? Hayır efendim.

O halde ölen kim?

Efendim demiş. Fırınlarda hamur açan ameleden on beş kişi, iskeledeki hamallardan yirmi kişi, çarşıda dilencilik eden fukaradan yedi kişi” deyince

Vali: Canım, Allahın gücü de hep böyle biçarelere mi yetiyor? Onları ben de öldürürdüm, kolera ne hacet? Marifet şu saydıklarımı öldürmektir⁴³ der.

Mithat Cemal: “Fakat, aziz okuyucularım, Akif’ten dinlerken benim çok güldüğüm bu fıkrayı, şimdi siz, benden dinlerken, yüz yüze olmadığımız için, eminim ki nezaketen de gülmediniz” der.

Mehmet Akif, ferdi hicivleri sevmez. Onun hicivleri toplumsaldır ve kişisel kinler değildir. Müstehcen hicivleri de sevmediğini belirtir Mithat Cemal.⁴⁴

18. Ankara’ya Yolculuk ve İstiklal Marşı

⁴² Asım Şakir’e 15 Mart 1341 tarihli mektubundan.

⁴³ Asım Şakir’e 22 Şubat 1341, Pazar, tarihli mektubundan (s. 394-395).

⁴⁴ KUNTAY, 2001, s. 396-402.

Mithat Cemal, Akif'in Ankara'ya gidişini ve İstiklal Marşı'nın yazılışını çok edebi bir üslupla anlatır. Onun üslubunu bozmadan bu yazının tamamını aktarmak istiyorum:

“Milli Mücadeleye, Akif, kısmen yürüyerek gitti: Ilgaz dağına tırmanan arabada Eşref Edip oturuyor; Akif, arabanın arkasında yürüyordu, İstanbul'dan giderken de "tedârikât"ı kısa oldu: İdarehaneye uğradı, "Sebilürreşad" klişesini aldı.

Ankara'da ev bulacağım, diye yorulmadı: Taceddin Dergâhı'nın şeyhi tekkeyi Akif'e verdi.

Hâsılı boya tutmayacak kadar zayıf iki üç çizgi. Zaten Akif, zaferden sonra bu çizgilerden bir levha çıkarmayı düşünmeyecek. Zaten onun politikacı tarafı hiç yok. Hâlbuki onu misafir eden dergâhın şeyhi epeyce politika meraklısı. Ve Akif, mebus olunca, adamın hakkına tecavüz etmiş gibi olacak "Bu iş yanlış oldu; onun postunda ben oturacaktım; Büyük Millet Meclisi'ndeki benim yerimde de o oturacaktı" diyecek.

Nasıl ki Büyük Millet Meclisi'ndeki mebusluğu 4 senelik bir sükûttur. Zabıtlarda iki üç kelimesi var; bunlar bile çok defa bir edattır; bazen de bir nükte: Bütçe müzakeresinde, mazbata muharriri, Arap harflerinin muzipliği olarak "me'murin" kelimesini me'mureyn" diye okuyacak, Akif oturduğu yerden haykıracak: me'mureyn olsa şekerle besleriz.

Bu tashihten bilmem ne kadar ay sonra da bir tercüme: Yusuf Akçura ve Doktor Adnan, Büyük Millet Meclisi'nin toplantı salonunda, bir Fransızca gazete ile Akif'e gelecekler, Pierre Loti'nin bize ait yazısını, onun tercümesini isteyecekler. O da Mecliste daima yanında oturan mebusa tercümeyi dikte edecek. (Tercümesini dikte ederdi.)

Sonra yine bir iki sene susacak.

Fakat bu sükûtlar sağlam bir kafa terbiyesinin neticesiydi: Bildiği şeyi karışmamak! Ve kendisine sorarsanız, o, "Dört sene susacak kadar bir şey bilmiyordu."

Fakat bir gün bu sükût, Büyük Millet Meclisi'nde kıyametlerin en güzelini koparan bir çığlıkla bitti:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,

Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl!

Amma o, aczinin sükûtunu öyle benimsemişti ki. Mecliste vatanın en gür sayhası için de ağzını açmadı, şiirini kendisine okutamadılar; ve İstiklâl Marşı'nı Büyük Millet Meclisi'nde Hamdullah Suphi okudu: İnsanların ancak kendi eserlerinden esirgeyecekleri bir sesle.

Akif, cebinde "Sebilürreşad" klişesiyle Ankara'ya koşarken hem Ankara'ya gitmek, hem İstanbul'dan kaçmaktı. Paris'te "gâvur", "Ankara'dakilerin adı bizim

memleketimizde çete değil, vatanperverdir" derken İstanbul'da şeyhülislam Ankara'dakilerin "çete" olduklarına dair Kur'an'da ayet buluyordu, işgal kumandanı da, ayeti siyah derili bir müstemleke askeri gibi kullanıyordu. Akif Sebilürreşad klişesine dört elle sarıldı. Memleketi dinle yıkana karşı o da dinle silahlandı.

Din askeriydi ve bu askerliği samimi idi: Kemiği kadar samimi. Ve onda din vatanla karıştı. Şeyhülislâm kapısının "vatansız dini"ne karşı lanetlerini yazacaktı. Ankara'ya giderken Sebilürreşad klişesini, Eyyuboğlu Salâhaddin'in hançeri gibi, kemerine, onun için taktı: Şeyhülislam kapısı Ehl-i salib'di.⁴⁵

Ankara'ya gitmeden evvel Kastamonu'daki o hıncahınç olan Nasrullah Camii'ne, Akif, "mukabele" okumak için girmede; kalabalığı yardı, kürsüye tırmandı, haykırdı:

"Sevr paçavrasını mücahitlerimiz şark tarafından yırtmaya başladılar. Bize düşen vazife Anadolu'muzun başka cihetlerindeki düşmanları denize dökmek, o murdar paçavrayı büsbütün parçalamaktır.

İstanbul'da gazeteler manda isterken, Akif'in göğsü, bir gün Ankara'da yazacağı İstiklal Marşı ile doluydu. Yalnız marşın sesini Ankara'da buldu.

Bu henüz sesi bulunmayan marş için, Maarif Vekâleti müsabaka açtı. Fakat 724 şairin girdiği yarışa, kazanacak olan şair, tuhaf bir sebeple henüz girmiyordu. Çünkü kazanana para vereceklerdi. Akif "Nasıl girerdi? Memleketin kurtulacağını parayla mı söyleyecekti?

Maarif Vekili Hamdullah Suphi'ye göre marşı Akif yazdı. Yalnız ikramiyeli bir işe Akif'in girmeyeceğini biliyordu ve onun bu ikramiyeyi almamasını temin etti:

Pek aziz ve muhterem efendim,

İstiklâl Marşı için açılan müsabakaya iştirak buyurmamalarındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zâtı üstadanelerinin matlûp şiiri vücuda getirmeleri maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır. Asil endişenizin icap ettiği ne varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehyic vasıtasından mahrum bırakmamanızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetimi arz ve tekrar eylerim efendim.⁴⁶

Bu mektup üzerine "şiir" artık "iş" değildi ve Akif müsabakaya girdi. Maarif Vekâleti müsabaka için bir heyet seçmişti. Doktor şair Hüseyin Suat, Bursa mebusu şair Muhiddin Baha, onlar bu heyette bulunacaklardı. Fakat nasıl bulunurlardı? Onlar da istiklâl marşı yazıp vermişlerdi. Sonradan Akif'in marş yazdığını duyunca ikisi de, şiirlerini geri aldılar ve heyete girdiler. Hüseyin Suat, bana, bunu anlatırken,

⁴⁵ Bayrağında salib, yani haç bulunanlar, Osmanlılardan 209 sene evvelki tarihte Haçlı Seferlerine katılan Hıristiyan ordusu.

⁴⁶ 5 Şubat 1337 Umuru Maarif Vekili Hamdullah Suphi.

İmzasız gönderilen marşlardan, dedi alelusul, üçünü seçtik; fakat Akif'in şiirini imzası olmadığı halde, tanıdık ve ...

...Ve, dedim, onun için beğendiniz, Hüseyin Suat yüzüme baktı. Hayır, dedi, çok güzel olduğu için.

Bu intihaba himaye karıştırmadığımıza yemin eder misiniz doktor?

Zavallı doktor namusuna yemin etti; sonra ciddiyetle sordu:

Fakat bu şüphe neden?

Taceddin Dergâhı'nda Akif'in davetlerine gittiğiniz zamanlar muhteşem saat beş çayları, sonra tekkede kaldığınız geceler dergâhın o güzelim konforu, bunlar, insanda bitarafılık bırakmaz.

Hüseyin Suat gözünden yaş gelecek kadar güler tekkenin konforunu hatırlıyordu: Köşede paslı küçük semaver; yerde pösteği; yazın geldiğini işba etmek için tekkenin yanındaki mezarlıkta bir miktar yeşillik.

Fakat Akif tekkenin penceresinden bu yeşillığe bakarak,

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,

Derken toprağın altını düşünüyordu:

Şüheda fişkırarak toprağı sıksan şüheda

Hamdullah Suphi, Büyük Millet Meclisi'nde İstiklal Marşı'nın bu iki mısraını okurken Nafia Vekili Fazıl Paşa hazırlanıyordu; şiir bitince tekrar okunmasını haykırarak rica edecekti. Ve üç kere haykırıyor, mebuslar, marşı, ayakta dört defa dinliyorlardı.

Çünkü İstiklâl Marşı güzeldir; ancak bu şiirden daha güzel bir şey vardır: İstiklâl Marşı'nın yazana yakışması.

Hastalığında ona,

Bu şiiri niçin Safahat'a koymadın? dedim.

O, benim değil, memleketimindir, dedi.

Hayatında nikbin⁴⁷ olduğu günlerin yekûnu bir kaç haftayı geçmez. Öyleyken Ankara'da 4 sene nikbindi. Atiden, yalnız orada korkmadı. Orada o kadar mesuttu ki çocuğu. (...)

Sonra feragatin güzel ıstırabı içindeki Ankara onun evi idi. İstanbul'dan gelen misafirlerini sokak kapısında karşılar gibi Çankırı kapısından karşıyor, memleketi kurtaracakların oturdukları kartal yuvalarını misafirlerine yakından tanıtıyor, sonra ufukta bir noktayı gösteriyordu:

İmruulkays'in mezarı!

⁴⁷ İyimser

Fakat bu misafir karşılamalar, bu mezar göstermeler, bunlar, ne demek? Çıldırılmış mıydı yoksa? Üst üste haberler geliyordu.

İşte: "Yunanlılar Karesi'yi aldılar."

Alsınlar, o, artık eski Akif değildir: Meyus olamıyor ve kara haberlerin üstünden Karesi'ye haykırıyordu:

Ey benim her taşı bir ma'bed-i iman yurdum.

Seni er geç bana mutlak verecek mabudum"⁴⁸

19. Yanlış Anlaşılan Adam

Mithat Cemal, Akif'in yaşadığı dönemde, hayatta da sanatta da hep yanlış anlaşıldığını vurgular: "Akif, Lodos duasıyla eğlendiği için Fatih'te zındıktır.

Bazı mısralarında Ziya Gökalp'ı kastettiği zannıyla İttihat ve Terakki'de İtilafçı hürriyetçidir.

31 Mart'a sevinmediği için İtilaf ve Hürriyet partisi nazarında o bir İttihatçıdır.

İstiklalimiz kalmazsa mabedimiz de kalmayacağını söylediği için Şişli'de o bir softaydı.

Balkan Harbi'nde medeniyete tükürdüğü için saat beş çaylarında o bir geri adam ya da gericiydi. Göreneğe kızdığı için mahalle kahvesinde o bir züppeydi.

Mukaddesata inandığı için piyasada, borsada tufandan evvelki adamdı. Meşrutiyette sokağın şuursuz heyecanını beğenmediği için firkalarda hürriyeti anlamayan adamdı.

Harb-i Umumi'nin mütarekesinde "İstiklal" diye haykırdığı için Amerika "manda"sını isteyenlerin indinde, Amerika'nın keşfolunmadığını bilmeyen adamdı" der ve bu yazısının sonunu şöyle bağlar: "Velhasıl, herkesin işine geldiği tarzda bir Akif'i vardı. Benimki bir tanedir ve şu mısraı söyleyendir:

Sözüm odun gibi olsun hakikat olsun tek!

Maddeten de yanlış anlaşılan adamdı; onu İstanbul'da hoca, Mısırda Hıristiyan sandılar."⁴⁹

Mithat Cemal, rüştiyede iken Fransızca hocasının sürekli tekrar ettiği "Hakikat uğruna hayatını vermek" cümlesini ezberlediğini; ancak bunun uygulamasını sadece Akif'te gördükten sonra anladığını naklettikten sonra kitabının onun bu yönünü vurgulayan şu mısralarla bitirir:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;

⁴⁸ KUNTAY, 2001, s. 146-151.

⁴⁹ Age., s. 424-427.

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem;
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam,
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, âşıkım İstiklâle,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle,
Yumuşak başlı isem kim demiş uysal koyunum?
Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boynum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.
Adam aldırma da geç git, diyemem aldırırım,
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım.⁵⁰

20. Hastalığı, Ziyaretçiler ve Ölümü

Akif Mısır'dadır. Burada hep memleket hasretiyle yanıp tutuşur.⁵¹ 1935'ten sonra hastalanır. Mısır'da öleceğim diye endişe içindedir. İşlemler yapıldıktan sonra İstanbul'a gelir ve hastaneye yatırılır. Hastalığı sirozdur. Ziyaretine çok kişi gelir. Gelenler her kesimden olmakla birlikte şair ve yazarlar daha fazladır. Buna Akif bile hayret eder ve "meğer ne kadar da sevenim var" diye şaşırır. Mithat Cemal ise, o dönemde Akif'i sevmenin bile bir cesaret işi olduğunu vurgular. "Gün oldu ki onu sevmek cesaretti" der. Hatta birçok dostunun onu sevdiklerini gizlediklerini de anlatır. Gelen arkadaşlarıyla geçmişe doğru hatıralarını anlatırlar. Bunlar arasında Faruk Nafiz ve Hüseyin Siret de vardır.⁵²

Mithat Cemal, Akif'in hasta olarak yattığı 1936'nın bir yaz gününde onun yanına gittiğinde Hakkı Tarık Us'un, Akif'in yanından çıktığını görür ve onun elinden tutarak yan odaya alır. Sizi Atatürk mü gönderdi diye sorar. O da önceki gün Atatürk'ün yanında olduğunu ve Akif'ten, onun Mısır'dan dönüşünden ve yaptığı Kur'an tercümesinden söz edildiğini ve ona vekâleten geldiğini itiraf eder. Aralarındaki konuşmayı öğrenmek isteyen Mithat Cemal, ona sorular sorar. Burada Atatürk'ün, Akif'e karşı şahsi bir kızgınlığının olmadığını, böyle bir Kur'an tercümesine sevindiğini ve bunun sonucunu merak ettiğini aktarır. Hakkı Tarık, böyle hayırlı bir işe vesile olmak için Akif'i ziyaret ettiğini söyler. Ayrıca Hakkı Tarık, Akif'e gıyabında konuşulduğunu ve onun şapka giymemek için Mısır'a gittiği şeklindeki sorusunu sorar. Akif şapka konusunda bir şey söylemez. Ancak yemin ederek, Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ü yakinen tanıdığını ve çalıştığını söyler ve eğer Atatürk olmasaydı İstiklal Harbi'nin başarılamayacağını aktarır.

⁵⁰ Age., s. 460-461.

⁵¹ Age., s. 158.

⁵² Age., s. 171-179.

Kur'an'ın tercümesiyle ilgili ise Mısır'dan İstanbul'a geldiğinde bir dostuna verdiğini ve yapmış olduğu tercümeyi beğenmediğini aktarır. Hakkı Tarık'ın resmi kanalları kullanarak yapmış olduğu tercümeyi getirtebileceği teklifine ise Akif sıcak bakmaz.⁵³

Akif, hastaneden sonra Halim Paşaların Beyoğlu'ndaki Mısır apartmanına götürülür. Burada da Mithat Cemal hemen hemen her gün ziyaretine gider. Ancak onun son günlerini yaşadığının farkındadır. Bir gün sabaha doğru çalan telefonu, onun ölüm haberini verir. Mithat Cemal, Mısır apartmanına koşar ve onun cenazesiyle karşılaşır. Kuntay, Akif'in damadı Ömer Rıza ile kızının ağladığını görür. Cenaze, Beyazıt'ta kalkacaktır. Mithat Cemal oraya gider. Bırakılan bir cenazede, kimseyi görmeyince bunun kimsesi olmayan bir cenaze sanır. Ancak üniversitedeki bazı öğrencilerin duyması üzerine büyük bir kalabalıkla cenazeye gelirler ve üstü açıldığında Kuntay, üzüntüyle bunun Akif'e ait olduğunu öğrenmiş olur. Çok üzülür. Öğrenciler namazdan sonra onu mezara İstiklal Marşı'yla birlikte gömerler. Mithat Cemal'e göre fetihten sonra belki de ilk defa bir cenaze kendi eseriyle gömülmektedir.⁵⁴

Sonuç

Bu yazımın sonucunu da daha çok Mithat Cemal'in o özgün cümleleriyle vermek istiyorum. Akif'in hayatını ve ahlâkını oluşturan en önemli unsur, "kendi kendisi" olmaktır. Bu O'nun bütün hayatını yönlendiren bir ilkedir. İmanında, sanatında, yaşantısında, kendi adına ve toplum adına konuşurken hep aynı insandır ve neyse odur. Bir başkasına benzemek, ödünç alınmış kimliklerle ortaya çıkmak, olduğundan fazla görünmek ve söylediği ile yaptığı arasında bir uyumsuzluk, düşünce, duyarlık ve imanı ters düşmek O'nun hiç bir şekilde katlanamayacağı bir düşkünlüktür. Bu ilkeli kişilik Akif'i bir erdem anıtı haline getirir. Akif yanılmış olabilir, yanlış yapmış olabilir, ama asla tutarsız ve samimiyetsiz olmamıştır. O'nun için verilmiş bir sözün, kurulmuş bir dostluğun, bağlanmış bir imanın, sahip olduğu vatanın bedeli hayattır. Akif, hayatı pahasına sever, hayatı pahasına bağlanır, hayatı pahasına inanır ve verdiği sözü hayatı pahasına verir. Bu yüzden dostluğu kelimenin her anlamıyla sonuna kadar güvenli ama o ölçüde de zorludur.

Bu yalçın bir kaya gibi sert, sağlam ve muhteşem karakteri engin bir hoşgörü ile taçlanır. Akif, ahlâkî ilkelerinde kendi nefesine karşı son derece katı ama; başkalarına karşı ise o ölçüde hoşgörüldür. Akif, cehalet, taklitçilik, kibir ve şarlatanlık dışında her kusuru özellikle kendisine karşı işlenen kusurları büyük bir hoşgörü ile karşılar.

Akif, içinde yaşadığı toplumun, unutulmuş, kendi kaderine terkedilmiş, kimsesiz ve sahipsiz insanların, dünya egemenlerinin yok etmeye çalıştığı bir milletin tanığıdır ama aynı zamanda vicdanıdır da. Bu vicdan bazen tarihin içinde

⁵³ Age., s. 247-250.

⁵⁴ Age., s. 179-193.

süzülüp gelen bilge bir ses, bazen şahit olduğu haksızlıklar karşısında alfabenin bütün sesleri, sözlüğün bütün imkânları ile haykıran bir çığlık, bazen ümitsizlik duvarını delmeye çalışan ve kendinde bütün bir milletin sesinin toplamını yansıtan davudi bir seda, kendisi söz konusu olduğunda acılı, yalnız ve yaralı bir yüreğin iniltisi olarak yükselir.

Bu ses bazen zalimin suratında tokat, bazen sahipsiz insanların yüreklerini ısıtan bir şefkat, bazen ölçüyü aşanlar için bir ikaz ve bazen milletimizi yok etmeye çalışan güçlere karşı bir ultiमतodur.

Akif'le ilgili temel yanlışların sebeplerinden biri de O'nu sadece yazılarından, şiirlerinden tanımaya çalışmaktır. Akif yazdıklarından çok daha derin, çok daha geniş ufuklu, çok daha sanatkâr ve çok daha şaşırtıcı bir insandır. Böyle iken O herkes gibi görünmeye çalışır. Mithat Cemal, O'nun bu taraflarını tanıdıkça büyük bir şaşkınlık içinde şunları söyler: “Yüz kahramana yetecek ahlak ve seciyesiyle sıradan bir insan gibi yaşıyor!” İşte Akif bu ifadeyle ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın sözlerinde gizlidir: “Akif'in iri hayatı Safahat'ından daha büyük bir şiirdir.”

Akif, sade bir yaşam sürmüştür. O, milletvekili iken Taceddin Dergâhı'nda kalır. Ankara'nın kışında paltosunu çıkarır ve muhtaç birine verir. Ceketiyile dolaşmağa başlar. Dergâhta kaldığı odanın zemininde eski bir kilim vardır. Paltosu gibi, bu kilimi de başka bir fakire verir. Odanın zemini çıplak kalır. Vefatının ardından geride bir kat elbise, yeni bir şapka, bir mavzer tüfeği, istiklal madalyası, yastığının altından çıkan birkaç lira ve bir saat. Mithat Cemal bu saate dikkatleri çeker ve “Akif'in hayatında en önemli eşyadır bu saat. Çünkü kendi verdiği sözü bu saatle tutar” Akif.

Kaynakça

- AYVAZOĞLU, Beşir, *1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2006.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *İstiklal Marşı İstikbal Marşı 41 Dizede 41 Yorum*, “Akif'in Irk Kavramı Nasıl Şekillendi?”, Hat Yayınevi, İstanbul 2010.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, *Bir Kur'an Şairi*, Kapı Yayınları İstanbul 2010.
- ÇAĞLAR, Yusuf, *Aile Albümünden Fotoğraflarla Mehmet Akif Ersoy*, Zaman Kitap, İstanbul 2010.
- ÇETİN, Nurullah, *Mehmet Akif'i Doğru Anlamak*, Ferfir Yayınları, İstanbul 2011.
- ERDOĞAN, Aziz, *Abide Şahsiyet Mehmet Akif Ersoy*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 2011.
- ERSOY, Emin Akif, *Babam Mehmet Akif İstiklal Harbi Hatıraları*, Kurtuba Kitap Yayınları, İstanbul 2010.
- Hekimoğlu İsmail, *Mehmet Akif'e Göre Dün Bugün ve Yarın*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KABAKLI, Ahmet, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

KUNTAY, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.

ŞEN, Abdurrahman, *Bir Destan Adam Mehmet Akif Ersoy*, Metropol Yayınları, İstanbul 2008.

TOPÇU, Nurettin, *Mehmet Akif*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

OKAY, Orhan, *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

VAKKASOĞLU, Vehbi, *Mehmet Akif*, Nesil Yayınları, İstanbul 2001.

YETİŞ, Kâzım, *Mehmet Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.

YETİŞ, Kazım, *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.